

4. *Сисосва С.О.* Особистісно-орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О. Сисосва // Неперервна професійна освіта: теорія і методика: Наук.-метод. журнал. – К., 2002. – Вип. 1(5). – 230 с.

5. *Суррун Т.В.* Планування проектно-тематичної діяльності у початковій школі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: наук.-метод. посібник / за ред. С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

*Калініченко Віра
Вінниця*

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ КОНЦЕПТІВ *SUCCESS-FAILURE*, *УСПІХ-НЕВДАЧА* В АМЕРИКАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Особливості вербалізації концептуалізованих абстрактних і конкретних фрагментів дійсності – концептів – на мовному й мовленнєвому матеріалі різних комунікативних спільнот продовжують активно досліджуватися в межах семантико-когнітивного підходу в сучасних лінгвокогнітивних студіях (М. Ф. Алефіренко, А. П. Бабушкін, М. М. Болдирєв, О. О. Залевська, О. В. Кравченко, З. Д. Попова та Й. А. Стернін та ін.).

Не дивлячись на розмаїття існуючих варіантів вивчення концепту, їхньою спільною рисою є наголошення на актуальній для сучасного мовознавства ідеї комплексного дослідження мови, свідомості, мислення й культури. За методикою дослідження мовного концепту, запропонованою та неодноразово апробованою представниками воронезької лінгвістичної школи З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним [5], ключовими елементами макроструктурної і польової (змістової) організації концептів виступають *когнітивні ознаки* – окремі ознаки концептуалізованих фрагментів у межах об'єктивної або суб'єктивної дійсності, диференційовано відбиті в їхньому змісті, що утворюються за логіко-семантичним принципом шляхом узагальнення семантики мовних одиниць, які презентують конкретну когнітивну ознаку [5: 128].

Важливою рисою концепту разом з його номінативною цільністю та комунікативною релевантністю є і *амбівалентність* – наявність у структурі й змісті концепту когнітивних ознак двоїстого, суперечливого характеру, спрямованих одночасно на встановлення його сутнісної онтологічної специфіки [3; 4], що дозволяє зауважити про її складність, багатоаспектність і різномірність. Суперечливі когнітивні ознаки концепту можуть свідчити про

значні модифікації у його осмисленні мовцями протягом тривалого часу, які продовжують відбуватися і на сучасному етапі, зумовлюючи нашарування все більшої кількості різноманітних характеристик до вже доволі непростого поняттєвого змісту цього концепту.

У межах цієї наукової розвідки маємо на меті схарактеризувати амбівалентну специфіку концептів SUCCESS-FAILURE, УСПИХ-НЕВДАЧА в американській та українській мовній свідомості з опертям на результати опису польової організації цих концептів (їхнього змісту) за даними проведеного психолінгвістичного експерименту (більше інформації про експеримент та опис польової стратифікації зіставлених концептів подано у наших попередніх публікаціях [1; 2] та ін.).

Тож, на рівні організації змісту концептів SUCCESS-FAILURE, УСПИХ-НЕВДАЧА виокремлюється низка пар опозиційних когнітивних ознак, які не є ядерними, однак свідчать про певний рівень амбівалентності досліджуваних концептів у мовній свідомості американського та українського колективного респондента. Амбівалентні когнітивні ознаки в змісті концептів зумовлені віковими, соціальними, гендерними або суто суб'єктивно-особистісними, індивідуальними особливостями носіїв американського варіанту англійської та української мов [5: 295].

У зіставленні з концептом УСПИХ амбівалентність концепту SUCCESS виявляється у значно більшій кількості опозиційних когнітивних ознак і реалізується лише в межах протиставлення зовнішніх і внутрішніх чинників досягнення індивідом мети через наступні одиниці: “SUCCESS is achieved through hardships” (2,78 % од.) vs. “SUCCESS is the possibility not to struggle” (0,04 % од.), “To achieve SUCCESS is simple” (0,04 % од.), де протиставляються ідеї досягнення успіху через труднощі й можливості не боротися за нього. У свою чергу, в когнітивних ознаках “The guarantee of SUCCESS is activity” (0,78 % од.), “SUCCESS lies within hard work” (0,66 % од.) vs. “The guarantee of SUCCESS is luck” (1,28 % од.), “SUCCESS depends on fate” (0,54 % од.), протиставляються зовнішні й внутрішні каузальні атрибуції досягнення мети, наголошується на значущості особистої активності індивіда, тяжкої праці для здобуття успіху та на можливості покластися на везіння й долю.

Подібну амбівалентну специфіку за рахунок наступних опозиційних когнітивних ознак виявляє і концепт УСПИХ: “УСПИХ – це везіння” (3,88 % од.) vs. “УСПИХ можливий через подолання перешкод” (0,57 % од.), “УСПИХ досягається через працю” (0,04 % од.), “УСПИХ досягається через боротьбу” (0,04 % од.).

Амбівалентність концепту SUCCESS виявляється значно яскравіше в зіставленні з концептом УСПИХ завдяки когнітивним ознакам “The symbol of SUCCESS is drugs” (0,25 % од.) vs. “SUCCESS is no drug addiction” (0,04 % од.), у яких наркотики постають символом успіху, а відсутність

наркозалежності виступає важливою передумовою його досягнення; когнітивні ознаки “SUCCESS depends on one’s character” (0,08 % од.) vs. “Achievement of SUCCESS doesn’t depend on a person” (0,04 % од.), у яких реалізуються ідеї залежності / незалежності досягнення успіху від особистості індивіда. Здобуття успішного результату вважається важливим для індивіда й у той же час дурницею, що відбивається в когнітивних ознаках “SUCCESS is important” (0,08 % од.) vs. “To achieve SUCCESS is stupid” (0,04 % од.).

Амбівалентність концепту FAILURE реалізується через опозиційність когнітивних ознак, які вербально маніфестують екстернальні та інтернальні каузальні атрибуції невдачі: “FAILURE is caused by bad luck” (0,26 % од.) vs. “FAILURE is realized within laziness” (1,09 % од.), “The guarantee of FAILURE is being passive” (0,72 % од.) та ін. Негативний вплив невдачі на концептуалізатора протиставляється її позитивному повчальному й мотиваційному впливові на індивіда в когнітивних ознаках “FAILURE despairs” (0,09 % од.), “FAILURE is bad” (1,63 % од.), “FAILURE humiliates” (0,68 % од.) vs. “FAILURE is instructive” (1,27 % од.), “FAILURE is means of motivation” (0,14 % од.), “One is tried by FAILURE” (0,05 % од.).

Амбівалентні когнітивні ознаки “FAILURE is no prospects” (0,14 % од.) vs. “FAILURE provides with new opportunities” (1,22 % од.) актуалізують ідеї безперспективності та появи нових можливостей, зумовлених невдалим результатом, а в когнітивних ознаках “FAILURE deprives one of hope” (0,09 % од.) vs. “FAILURE gives hope” (0,68 % од.) відбиваються ідеї, з одного боку, безнадійності, спричинені невдачею, а з іншого – появи в індивіда після недосягнення мети надії на виправлення ситуації на краще.

На протигагу концепту УСПИХ у змістовій складовій концепту НЕВДАЧА міститься істотно більше амбівалентних когнітивних ознак. Низка когнітивних ознак відбиває протиставлення зовнішніх і внутрішніх каузальних чинників невдалого результату – незвіннтя та особистої провини агента невдалої дії, що виражається у його безвідповідальності, непередготовленості тощо, наприклад, “НЕВДАЧА – це незвіннтя” (4,98 % од.) vs. “Причиною НЕВДАЧІ є безвідповідальність” (0,68 % од.), “До НЕВДАЧ призводить пасивна життєва позиція” (1,23 % од.) та ін.

У змістовій організації концепту НЕВДАЧА зареєстровано також амбівалентні утилітарні когнітивні ознаки, у яких протиставляється шкідливість і корисність явища невдачі для людини, акцентується на повчальному впливові невдачі на індивіда, наголошується на її значному мотиваційному потенціалі: “НЕВДАЧА шкодить людині” (0,14 % од.) vs. “НЕВДАЧА має повчальний характер” (0,45 % од.), “НЕВДАЧА уподібнюється до уроку” (0,05 % од.); “НЕВДАЧА викликає безнадію” (0,32 % од.) vs. “НЕВДАЧА спонукає до боротьби” (0,91 % од.), “НЕВДАЧА є засобом мотивації” (0,14 % од.), “НЕВДАЧА є стимулом до змін на краще” (1% од.) та ін.

Таким чином, усі зіставлювані концепти – SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА є за своєю суттю амбівалентними, однак дещо яскравіше амбівалентний характер виявляється на прикладі розглянутих опозиційних пар когнітивних ознак в межах змістового наповнення концептів SUCCESS і FAILURE (по 6 пар опозиційних когнітивних ознак на рівні організації змісту кожного), що свідчить про відносно більш очевидну складність, багатоаспектність і різноманітність їхньої онтологічної сутності в зіставленні з концептами УСПІХ і НЕВДАЧА (містять відповідно 1 пару й 3 пари амбівалентних когнітивних ознак).

Суперечливі когнітивні ознаки в структурі концептів SUCCESS і FAILURE дозволяють зауважити про суттєвіші модифікації в осмисленні феноменів успіху й невдачі американськими мовцями, що продовжують відбуватися і на сучасному етапі, напшаровуючи на поняттєво-сутнісний зміст концепту все більше різноманітних смислових характеристик.

Отже, у цій науковій розвідці у межах опису організації змісту концептів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА за результатами опрацювання даних психолінгвістичного експерименту розкрито особливості їхньої амбівалентної природи у мовній свідомості американського та українського колективного інформанта. Перспективними є подальші зіставні дослідження амбівалентної специфіки концептуальних фрагментів успіху й невдачі на матеріалі різних видів англомовного та українськомовного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Калініченко В. І.* Особливості польової стратифікації концептів УСПІХ, НЕВДАЧА, SUCCESS, FAILURE за результатами психолінгвістичного експерименту / В. І. Калініченко // *Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań* : Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji, 28–30.12.2012 : materialach. — Polska, Warszawa : Sp. z o.o. “Diamond Trading Tour”, 2012. — Część 5. — S. 71–80.

2. *Калініченко В. І.* Периферійні складові концептів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА в американській та українській мовній свідомості / В. І. Калініченко // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського (Серія : Філологія (мовознавство))*. – Вінниця : ВДПУ, 2015. – С. 139-145.

3. *Мартинек С. В.* В пространстве современных парадигм языка : амбивалентность концепта ЛЮБВИ (по результатам ассоциативных экспериментов) [Электронный ресурс] / С. В. Мартинек. — Режим доступа к статье : http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp49_1/knp49_1_33-36.pdf.

4. Новейший философский словарь [Электронный ресурс] / [под. ред. А. А. Грицанова]. — Режим доступа : <http://www.slovopedia.com/6/192/770127.html>

5. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика : [учебное пособие] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М. : АСТ Восток-Запад, 2007. — 314 с.

*Ковтун Оксана
Вінниця*

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ АНАЛІТИЧНИМИ СПОЛУЧНИМИ КОМПЛЕКСАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Традиційна система сполучників української та англійської мов, з одного боку, почала розширювати свої межі за рахунок нових сполучників, а з іншого – роль засобів поєднання підрядної та головної частини дедалі ширше виконують своєрідні сполучні комплекси – синкретичні утворення, що поєднують ознаки тієї частини мови, до якої вони належать, та сполучника. Ці утворення є поліфункціональними, оскільки вони виконують формально-синтаксичну роль (оформляють синтаксичний зв'язок, поєднуючи предикативні частини) і семантико-синтаксичну (виражають семантико-синтаксичні відношення) [1: 346].

Одним із основних напрямків у розвитку сполучникової системи сучасних літературних мов є комплікація та частиномовна транспозиція, завдяки яким утворюються та функціонують у мові аналітичні сполучення слів, що виконують роль сполучників. Такі сполучення слів називають сполучними комплексами і визначають як функціонально цілісні аналітичні одиниці, що реалізують сполучну функцію між предикативними частинами у складному реченні та виражають певний тип семантико-синтаксичного відношення між цими частинами [2: 115]. Сполучні комплекси відрізняються від аналітичних сполучників тим, що не мають ще стабільного морфологічного складу та відтворюваності в мовленні як цілісної нерозчленованої одиниці, відомої широкому загалу користувачів мови.

Аналітичні сполучники не пов'язані граматично з членами речення, повністю входять до складу підрядної частини і становлять семантичну й фонетичну цілісність, а їхніми характерними ознаками є постійність морфологічного складу, стабільність структури та відтворюваність у мовленні як цілісної нерозчленованої одиниці. На відміну від аналітичних сполучників, сполучні комплекси розчленовано виконують у складному реченні функцію зв'язку, але не мають ознак аналітичного слова, оскільки не набули